

Školská politika

Celoškolský prístup
k riešeniu predčasného
ukončovania školskej dochádzky
Hlavné myšlienky politiky

EURÓPSKA KOMISIA

Generálne riaditeľstvo pre vzdelávanie a kultúru

Riaditeľstvo B – modernizácia vzdelávania II: Politika a program v oblasti vzdelávania, inovácie, EIT a MSCA

Jednotka B.2 – školy a pedagógovia, viacjazyčnosť

Kontakt: Annalisa Cannoni, Petra Goran

E-mail: EAC-UNITE-B2@ec.europa.eu

Európska komisia

B-1049 Brusel

Vzdelávanie a odborná príprava 2020

Školská politika

Celoškolský prístup k riešeniu predčasného ukončovania školskej dochádzky

GR pre vzdelávanie a kultúru

Pod'akovanie:

V tejto práci sú predstavené zistenia pracovnej skupiny Európskej únie pre školskú politiku ET2020 (2014 – 2015)¹ na prioritnú tému Predčasné ukončovanie školskej dochádzky. Analyzujú sa v nej výsledky spoločnej práce zástupcov vlád z 30 krajín EÚ a pridružených európskych krajín a európskych organizácií sociálnych partnerov. Komisia by chcela vyjadriť poďakovanie všetkým prispievateľom a vyjadriť osobitné uznanie členom redakčnej rady, ktorými boli Paulo André, Mario Cardona, Anna Imre, Chris Kelly, Daniel Taubman, Charles Dolan, ako aj konzultantke Komisie Ilone Murphýovej za ich osobitný prínos k tejto práci.

Komisia by zároveň chcela poďakovať všetkým odborníkom, ktorí dielo pripomienkovali a ponúkli cenné vstupy k práci pracovnej skupiny, ktorými boli predovšetkým Dr. Alessio D'Angelo, Prof. Paul Downes, Prof. Alan Dyson, Dr Boris Jokić, Prof. Dr. Erna Nairz-Wirth, Catherine Pérotin, Dr. Ward Nouwen, Prof. Teresa Sordé Martí, ako aj siete EÚ pre oblasti politik SÍRIUS, EPNOSL a ELGPN.

Europe Direct je služba, ktorá vám pomôže nájsť odpovede na vaše otázky o Európskej únii.

**Bezplatné telefónne číslo (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Za poskytnutie informácií sa neplatí, podobne ako za väčšinu hovorov (niektorí mobilní operátori, verejné telefónne automaty alebo hotely si však môžu účtovať poplatok).

Viac informácií o Európskej únii je k dispozícii na internete (<http://europa.eu>).

© Európska únia, 2015

Rozmnožovanie je povolené so súhlasom autora.

CELOŠKOLSKÝ PRÍSTUP K RIEŠENIU PREDČASNÉHO UKONČOVANIA ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY

Hlavné body

Škola zohráva kľúčovú úlohu a je dôležitým aktérom, ktorý môže predchádzať predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky, nemôže však pôsobiť osamotene, pretože existujú mimoškolské faktory, ktoré ovplyvňujú stupeň angažovanosti a úspechu žiaka. Vzniká teda potreba celoškolského prístupu k riešeniu predčasného ukončovania školskej dochádzky. Pri tomto prístupe sa celá školská komunita (riaditelia škôl, pedagogickí a nepedagogickí zamestnanci, žiaci, rodičia a rodiny) zapája do súdržných, kolektívnych a spoločných opatrení, pri ktorých úzko spolupracuje s externými zainteresovanými stranami a celou komunitou.

Celoškolský prístup umožňuje školám adekvátne reagovať na nové a zložité úlohy, s ktorými sa stretávajú v súvislosti s narastajúcou rozmanitosťou v spoločnosti.

Nevyhnutnosťou sú efektívne vedenie a správa. Treba zvýšiť pozitívnu kultúru v škole, tímovú prácu a spoluprácu v školskej komunite. Zároveň treba spojiť školských aktérov a zainteresované strany, aby sa zabezpečil školský úspech a predišlo sa predčasnému ukončeniu školskej dochádzky.

Školské rozvojové a zlepšovacie procesy by mali zahŕňať ciele zamerané na základné faktory predčasného ukončenia školskej dochádzky. Mali by obsahovať celú školskú komunitu, zainteresované strany, viacodborové tímy, externé miestne služby, rodičov, ako aj celé rodiny.

Treba sa zaviazvať k investíciám smerujúcim ku kontinuálnemu odbornému rozvoju riaditeľov škôl, učiteľov a iných pracovníkov školstva s dôrazom na informovanosť o procesoch predčasného ukončenia školskej dochádzky a zručnosti potrebné na riešenie vzdelávacej nevýhody a neangažovanosti študenta.

Je nevyhnutné zabezpečiť, aby každé dieťa a mladý človek mali rovnaké šance na prístup ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu, aby sa na ňom mohli zúčastňovať a mohli z neho profitovať. Najúčinnjší spôsob, ako predchádzať predčasnému ukončeniu školskej dochádzky a vylúčeniu zo spoločnosti, je pútavý a relevantný obsah výučby spolu s inšpirujúcimi a nadšenými pedagógmi.

Centrom vzdelávania musí byť každý žiak a jeho rôznorodé potreby. Žiak by mal byť aktérom svojho vlastného vzdelávania, obklopený vhodnou podporou a službami. Škola má ponúkať starostlivé, podnetné a nápomocné prostredie na vzdelávanie a stanovovať vysoké očakávania od každého žiaka, aby dosiahol svoj plný potenciál.

Vzdelávanie je zodpovednosť, o ktorú sa delia rodičia a škola. Musí byť postavené na vzťahu vzájomnej dôvery a spolupráce medzi nimi.

CELOŠKOLSKÝ PRÍSTUP K RIEŠENIU PREDČASNÉHO UKONČOVANIA ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY

HLAVNÉ MYŠLIENKY POLITIKY

Úvod

Predčasné ukončovanie školskej dochádzky (PUŠD)¹ je naliehavým problémom pre jednotlivcov, spoločnosť aj hospodárstvo. Zručnosti a spôsobilosti nadobudnuté v rámci vyššieho stredoškolského vzdelania sa vnímajú ako minimálne požiadavky zabezpečujúce úspešný vstup na trh práce a ako základ pre ďalšie príležitosti na vzdelávanie a odbornú prípravu. Tieto zručnosti a spôsobilosti pomáhajú pripraviť mladých ľudí na život, pričom v každom rozvíjajú jeho potenciál, aby sa z neho stal plnohodnotný a aktívny občan. Z údajov Eurostatu za rok 2014 však vyplýva, že 11,1 % ľudí vo veku 18 až 24 rokov zanechalo vzdelávanie a odbornú prípravu bez dokončenia vyššieho stredoškolského programu². U osôb, ktoré sa narodili v zahraničí, je dvakrát vyššia pravdepodobnosť predčasného ukončenia školskej dochádzky ako u pôvodných obyvateľov³. Približne 60 % týchto osôb s predčasne ukončenou školskou dochádzkou je nezamestnaných alebo neaktívnych a čelí dlhodobému spoločenskému a ekonomickému znevýhodneniu. Je dobre zdokumentované, že predčasné ukončenie školskej dochádzky vedie k nižším možnostiam zamestnania a vyššej pravdepodobnosti nezamestnanosti, chudoby a vylúčenia zo spoločnosti⁴.

Komplexnosť a rôzne stránky fenoménu predčasného ukončenia vzdelávania a odbornej prípravy sú všeobecne známe a vyžadujú si rovnako viacrozmerný prístup, ktorý bude primerane riešiť jeho rôznorodé príčiny. Mnohé spúšťače súvisia s dôsledkami širších spoločenských faktorov nad rámec vzdelávacieho systému. Predčasné ukončenie školskej dochádzky je najčastejšie **výsledkom spojenia osobných, spoločenských, ekonomických, vzdelávacích a rodinných dôvodov**, ktoré sú výrazne navzájom prepojené a vedú ku **kumulatívne znevýhodneniu**. Predčasné ukončenie školskej dochádzky je v mnohých prípadoch výsledkom procesu postupnej straty angažovanosti v oblasti vzdelávania v súvislosti s podpriemerným

¹ Pojmy „predčasné ukončenie školskej dochádzky“ (PUŠD) a „predčasné ukončenie vzdelávania alebo odbornej prípravy“ (PUVAOP) sa v tomto dokumente používajú zameniteľne. Oba pojmy zahŕňajú bežnú definíciu osoby, ktorá predčasne ukončila školskú dochádzku – ide o osoby vo veku 18 až 24 rokov, ktoré dosiahli maximálne nižšie stredoškolské vzdelanie (ISCED 0, 1, 2 alebo 3c v krátkej forme) a v súčasnosti sa už nezúčastňujú formálneho ani neformálneho vzdelávania alebo odbornej prípravy.

² Všetky merania pochádzajú z Prieskumu pracovnej sily EÚ z roku 2014.

³ Údaje o osobách narodených v zahraničí je potrebné interpretovať opatrne, pretože sú dostupné len pre niektoré členské štáty, nie pre všetky. Aj veľkosť použitých vzoriek je často príliš malá na to, aby výsledky boli plne spoľahlivé (pozri Európska komisia, Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2015, http://ec.europa.eu/education/tools/et-monitor_sk.htm).

⁴ Pozri napríklad správu OECD (2012) Rovnosť a kvalita vo vzdelávaní (<http://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>) alebo pracovný dokument útvarov Komisie (2011) „Znižovanie predčasného ukončovania školskej dochádzky“ – sprievodný dokument k návrhu odporúčaní Rady o politikách zameraných na znižovanie predčasného ukončovania školskej dochádzky (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0096&from=EN>).

výkonom, ktorého korene môžu ležať v ranom veku. Z prieskumu vyplýva, že spoločensko-ekonomické postavenie rodičov a ich dosiahnuté vzdelanie patria medzi najsilnejšie determinanty predčasného ukončenia školskej dochádzky.

Okrem toho niektoré **znaky nášho systému vzdelávania a odbornej prípravy** môžu zosilňovať vzdelávacie znevýhodnenie a vytvárať ďalšie bariéry pre žiakov, ktorí sa na svojej ceste k vzdelaniu boria s ťažkosťami a zaostávajú. Z prieskumu vyplýva, že väčšiu nerovnosť z hľadiska vzdelávacích úspechov a dosiahnutého vzdelania vykazujú systémy, pre ktoré je typické opakovanie ročníka, skorý výber smerovania⁵, nedostatočná podpora pre žiakov, nedostatočné kvalitné odborné vzdelávanie a príprava (OVP) a obmedzené poskytovanie vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve. **Na úrovni školy** platí, že postupy uplatňované v škole a triede, postoje učiteľov a štýly vyučovania majú tiež vplyv na motiváciu detí a mladých ľudí a ich vôľu k vzdelávaniu – nepriaznivá atmosféra v škole, nedostatočné zameranie sa na žiaka, neinformovanosť o vzdelávacom znevýhodnení, násilie a šikana, zlé vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi či vyučovacie metódy a osoby vnímané ako zbytočné patria k faktorom, ktoré prispievajú k rozhodnutiu opustiť školu predčasne⁶.

Politická reakcia na úrovni EÚ

Potreba zníženia miery predčasného ukončenia školskej dochádzky sa na európskej úrovni zdôrazňuje v stratégii Európa 2020⁷. **Jedným z piatich hlavných cieľov stratégie je znížiť mieru PŠUD na menej ako 10 % do roku 2020. Rada v roku 2011 prijala odporúčanie o politikách na zníženie predčasného ukončovania školskej dochádzky⁸. Vyzýva členské štáty, aby zaviedli komplexné stratégie opierajúce sa o fakty**, ktoré sa budú týkať všetkých úrovní vzdelávania a odbornej prípravy a budú zahŕňať správnu kombináciu preventívnych, intervenčných a kompenzačných opatrení. S cieľom podporiť uplatňovanie tohto odporúčania sa začala vykonávať politická spolupráca európskych krajín prostredníctvom tematickej pracovnej skupiny pre oblasť predčasného ukončovania školskej dochádzky⁹.

Z výsledkov práce tejto skupiny vychádza aj nová Pracovná skupina pre školskú politiku pre vzdelávanie a prípravu 2020, ktorá bola vytvorená v roku 2014 a pozostáva z tvorcov politik z takmer všetkých členských štátov EÚ, Nórska, Srbska a Turecka a zo zástupcov európskych sociálnych partnerov. Hoci pracovná skupina pre školskú politiku potvrdzuje potrebu komplexného a dlhodobého politického rámca s jednotne vyjadrenými preventívnymi, intervenčnými a kompenzačnými opatreniami, zameriava sa na **prevenciu a včasnú intervenciu v prípade predčasného ukončenia školskej dochádzky a na miestnu úroveň**. Prostredníctvom

⁵ Týmto pojmom sa označuje situácia, kedy sa žiaci a ich rodiny musia povinne už v ranom veku rozhodnúť medzi rôznymi vzdelávacími dráhami.

⁶ Nedávny prehľad príčin PŠUD sa uvádza v správe Eurydice a Cedefop (2014) Tackling early leaving from education and training in Europe – Strategies, policies and measures, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175en.pdf

⁷ Európa 2020. stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu KOM (2010)2020. Ďalšie informácie na stránke http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

⁸ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701(01))

⁹ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm Záverečná správa tematickej pracovnej skupiny uverejnená v novembri 2013 zahŕňa hlavné myšlienky pre tvorcov politik, kontrolný zoznam ku komplexným politikám a prílohu s príkladmi z praxe z niekoľkých krajín EÚ: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm

partnerského učenia, analýz prípadových štúdií, mapovania (modelov správy školy a postupov podpory pre žiakov), vstupov z medzinárodného výskumu, dialógu s odborníkmi a hĺbkových seminárov zameraných na jednotlivé krajiny, pracovná skupina preskúmala spôsoby, ako možno implementovať **prístupy k predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky, ktoré sú celistvejšie a viac založené na spolupráci**. Vytvorila vyhradený online „európsky súbor nástrojov pre školy pre inkluzívne vzdelávanie a prevenciu predčasného ukončovania školskej dochádzky“¹⁰, ktorým chce poskytnúť konkrétnu podporu školám, aby mohli predchádzať predčasnému ukončeniu štúdia, rýchlo a vhodne reagovať na prvé signály neangažovanosti (nezainteresovanosti) a aby vedeli zabezpečiť úspech každého žiaka.

Téma predčasného ukončovania školskej dochádzky sa počas nedávneho luxemburského predsedníctva dostala na popredné priečky programu, takže debata k tejto problematike získala nový impulz. Na sympóziu, ktoré sa konalo v Luxemburgu v júli 2015, a v návrhu na odporúčania Rady, ktoré v novembri 2015 prijímú ministri školstva, sa potvrdili a posilnili závery, ku ktorým sa dospelo politickou spoluprácou v tejto oblasti.

Tento dokument je zhrnutím hlavných záverov pracovnej skupiny pre školskú politiku, v ktorom sú **určené hlavné podmienky prístupov na báze spolupráce** proti predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky a vzdelávaciemu znevýhodneniu na školskej a miestnej úrovni. Dokument je určený orgánom školstva na vnútroštátnej, regionálnej alebo miestnej úrovni, ako je vhodné a relevantné v kontexte konkrétneho štátu, ako aj školám. Sprewádza a dopĺňa pripravovaný „európsky súbor nástrojov pre školy“.

„Celoškolský prístup“ k riešeniu predčasného ukončovania školskej dochádzky

Politiky týkajúce sa zníženia miery predčasného ukončovania školskej dochádzky by mali byť zakomponované v **celkovej inkluzívnej vízii vzdelávania orientovanej na žiaka**, kde by kvalitné vzdelávanie bolo dostupné pre všetkých. V takejto vízii majú zásadnú rolu školy, ktoré majú zabezpečiť, aby každý žiak dosiahol svoj plný potenciál rastu bez ohľadu na individuálne a rodinné faktory, spoločensko-ekonomické postavenie a životné skúsenosti. Školy by mali byť bezpečným, vítajúcim a starostlivým prostredím na vzdelávanie sa, ktoré sa snažia upútať žiaka, kde deti a mladí ľudia môžu rásť a rozvíjať sa ako individuality a členovia spoločenstva, kde sa cítia rešpektovaní, cenení a uznaní, čo sa týka ich osobitného nadania a potrieb.

Vzhľadom na viacrozmerný charakter tejto problematiky školy nedokážu riešiť predčasné ukončovanie školskej dochádzky a vzdelávacie znevýhodnenie. Spolupracovať a spojiť sily musia rôzne zainteresované strany a služby, v škole aj mimo školy. Škola je logickým miestom, kde začať spoluprácu v rámci spoločenstva. Toto sa volá „**celoškolský prístup**“.

„Celoškolský prístup“ je ekologický spôsob vnímania školy. Škola sa berie ako viacrozmerný a interaktívny systém, ktorý sa vie učiť a meniť. Je to otvorené centrum učenia, ktoré poskytuje podporu pre svoje okolie a čerpá podporu zo spoločenstva.

¹⁰ „Európsky súbor nástrojov pre školy“ bude k dispozícii na portáli School Education Gateway (<http://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/index.htm>); pilotná verzia bude k dispozícii do konca roka 2015.

Rozvíjanie „celoškolského prístupu“ k znižovaniu predčasného ukončovania školskej dochádzky znamená, že cieľ eliminácie predčasného ukončenia vzdelávania a cieľ podporovania školského úspechu pre všetkých sa musí presadzovať jednotne a systematicky vo všetkých dimenziách školského života, ktoré môžu mať vplyv na dosiahnutie vzdelania. Pri „celoškolskom prístupe“ vnímajú svoju zodpovednosť **všetci členovia školskej komunity** (riaditelia škôl, stredné vedenie, pedagogickí aj nepedagogickí zamestnanci, študenti, rodičia a rodiny) a zohrávajú aktívnu úlohu v boji proti vzdelávaciemu znevýhodneniu a predchádzaniu predčasnému ukončeniu štúdia. Celá školská komunita sa zapája do súdržných, kolektívnych a spoločných opatrení na základe viacodborovosti a diferenciacie¹¹ s cieľom podporovať každého študenta čo najvhodnejším spôsobom. V škole panuje kultúra a atmosféra typu „celá škola okolo celého študenta“ s cieľom zlepšiť dosiahnutie vzdelania a správanie študenta a podporiť jeho citovú, sociálnu a psychologickú pohodu.

„Celoškolský prístup“ zahŕňa aj **medzisektorový prístup** a **užšiu spoluprácu so širokou škálou zainteresovaných strán** (sociálne služby, služby týkajúce sa mládeže, terénni sociálni pracovníci, psychológovia, zdravotné sestry, logopédi, špecialisti na odborné vedenie, miestne orgány, mimovládne organizácie, podniky, odbory, dobrovoľníci a pod.) a **so spoločenstvom ako takým** s cieľom riešiť otázky, pre ktoré školy nemajú (a nemôžu mať) príslušnú odbornosť. Koncepcia „celoškolského prístupu“ umožňuje zohľadniť celý systém aktérov a vzťahov medzi nimi v rámci školy aj mimo školy, pričom uznáva, že každá zainteresovaná strana má svoju rolu pri podpore vzdelávacej dráhy študenta a vytváraní jeho skúsenosti s učením.

„Celoškolský prístup“ bude prínosom nielen pre ohrozených študentov, ale pre všetkých. Zároveň pomôže školám riešiť širokú škálu zložitých problémov, s ktorými sa školy čoraz viac stretávajú. Výzvy spojené s rastúcou rozmanitosťou, nerovnosťou a sociálnym vylúčením zo spoločnosti, ako aj s nedávnym nárastom migračných prúdov kladú na školy nové požiadavky a vyžadujú si systémovú odpoveď na báze spolupráce.

Budovanie spolupráce si vyžaduje čas a zmenu prístupu a myslenia. Vyžaduje si, aby jednotlivci mali schopnosť aj spôsobilosť pracovať v medzidisciplinárnom prostredí prostredníctvom inovačných prístupov. Taktiež treba viac času a priestoru na dialóg a spoluprácu, väčšiu účasť študentov a silnejšiu angažovanosť rodičov a rodín.

Škola musí mať možnosť rozvíjať a uplatňovať „celoškolský prístup“. Školy s vysokou mierou predčasného ukončenia školskej dochádzky alebo školy nachádzajúce sa v oblastiach s vysokou mierou spoločensko-ekonomického vylúčenia by mali dostávať osobitnú podporu. Táto podpora by mohla zahŕňať napríklad doplnkovú finančnú a personálnu pomoc alebo doplnkovú podporu pre kontinuálny profesijný rozvoj zamestnancov v kombinácii s nepretržitým monitorovaním. Mali by existovať podporné štruktúry a mechanizmy, ktoré by zabezpečili dialóg a vzájomnú výmenu informácií medzi školou, zainteresovanými stranami a verejnými orgánmi na príslušných úrovniach (podľa vnútroštátnej situácie a s úplným dodržiavaním zásady subsidiarity), aby každodenná školská realita bola chápaná aj na úrovni politik. V tomto smere by pomohlo systémové zapojenie škôl do tvorby politik.

¹¹ „Diferenciácia“ je proces prispôsobenia pedagogického prístupu podľa osobitých potrieb jednotlivca alebo skupiny študentov alebo podľa špeciálnych okolností. Od pedagóga sa vyžaduje, aby vedel voliť medzi rôznymi pedagogickými technikami a adaptáciami hodiny tak, aby mohol pracovať s rozmanitými skupinami študentov, s rozmanitými vzdelávacími potrebami v rámci jedného kurzu, jednej triedy alebo prostredia vzdelávania.

Hlavné podmienky „celoškolského prístupu“ k predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky sú sústredené okolo piatich tematických oblastí, ktoré spolu prísne súvisia. Každá oblasť je ďalej spracovaná v „súbore nástrojov pre školy“ a doplnená praktickými príkladmi a opatreniami. V niektorých oblastiach je potrebné zvážiť ďalšiu prácu na európskej úrovni:

1. Správa školy
2. Podpora študentov
3. Učitelia
4. Rodičia a rodiny
5. Zapojenie zainteresovaných strán

1. Správa školy

Kompetentné a efektívne vedenie a správa školy sú potrebné pri presadzovaní pozitívnej kultúry a ducha spolupráce, čo si vyžaduje zapojenie všetkých školských aktérov, ako aj pri vytváraní pevných väzieb s komunitou okolo školy. Dôležité sú nasledujúce hľadiská:

- Vyššia flexibilita/autonómia škôl: Komplexnosť problematiky predčasného ukončovania školskej dochádzky si vyžaduje pružnejšie a inovačnejšie prístupy. Školy by mali mať viac flexibility, napríklad čo sa týka modelov správy školy, vyučovacích postupov a plnenia osnov (viac priestoru pre experimentálne prístupy k predčasnému ukončeniu štúdia). Väčšia autonómia škôl spolu so silnou zodpovednosťou umožní školám hľadať najvhodnejšie riešenia zložitých situácií a najlepšie zabezpečiť osobitné potreby školskej komunity.
- Výber, podpora a odborná príprava riaditeľov škôl: Riaditelia škôl zohrávajú zásadnú úlohu pri tvorbe a implementácii „celoškolského prístupu“, a to najmä tým, že si osvoja menej centralizovaný štýl vedenia a budú vytvárať priestor a čas na spoluprácu. Školy potrebujú oddaných, vážených, spôsobilých a vysoko motivovaných riaditeľov, potrebujú vodcov s jasnou víziou, zmyslom pre organizáciu, schopnosťou prijať nové povinnosti, rozdeliť sa o autonómiu a moc, podporovať dialóg, do ktorého sa zapoja všetci školskí aktéri spolu s inými zainteresovanými stranami na tému spoločných cieľov a povinností. Riaditelia škôl sú kľúčom k vytvoreniu podporného prostredia pre učiteľov, kde sa podporuje učenie sa učiteľa od učiteľa, čas na spätnú väzbu, reflexiu a vytváranie sietí v rámci školy aj s inými školami. Zároveň majú nevyhnutnú úlohu pri zabezpečovaní príležitostí a prostredia pre prakticky orientované počiatočné vzdelávanie učiteľov (PVU) a kontinuálny profesijný rozvoj (KPR) na báze výskumu, ktoré musia zahŕňať problematiku predčasného ukončenia školskej dochádzky. Je potrebné zamyslieť sa nad kompetenciami a požiadavkami na odbornú prípravu riaditeľov škôl. Riaditelia škôl musia byť vhodne zvolení, pripravení a podporovaní, aby mohli byť efektívni. Počiatočný a kontinuálny profesijný rozvoj nových, etablovaných a ašpirujúcich riaditeľov škôl by mal byť zameraný predovšetkým na zvyšovanie informovanosti o mechanizmoch predčasného ukončenia školskej dochádzky a o význame vedenia a spolupráce (vrátane spolupráce s rodinami a komunitou ako takou). V niektorých krajinách je zavedená alebo sa zavádza pokročilá odborná príprava pre budúcich alebo

úradujúcich riaditeľov škôl a niektoré krajiny začali vytvárať kompetenčné rámce pre riaditeľov škôl.

- Delba vodcovstva: Implementácia modelu delby vodcovstva v škole s cieľom kvalitnejšieho učenia si vyžaduje vytvorenie praktickej reflexie a delby úloh a povinností v rámci celej školskej komunity. Pozícia riaditeľa školy by mala umožňovať podporu učiteľov, aby prevzali vedúcu úlohu v konkrétnych oblastiach odbornosti, prijali zodpovednosť a prevzali iniciatívu ako osoby alebo skupiny. Riaditelia škôl by mali podporovať tímovú prácu, multidisciplinaritu a odbornú spoluprácu medzi pedagogickými a nepedagogickými zamestnancami, inými zúčastnenými stranami, odborníkmi a službami. Prijatie modelu delby vodcovstva si vyžaduje posilnenie účasti študentov a rodín v živote školy a vo formálnych i neformálnych rozhodovacích procesoch.
- Celoškolské zlepšovacie procesy: Cieľom celoškolského prístupu je zvýšiť kvalitu a štandardy v celej škole. Aby tento prístup efektívne fungoval, škola musí zistiť a riešiť potreby školskej komunity a zapájať sa do nepretržitých cyklických procesov zlepšovania. Školy, ktoré aktívne využívajú školské plánovanie a autoevalváciu, dokážu lepšie bojovať proti predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky. Školské rozvojové procesy samohodnotenia by mali zahŕňať ciele zamerané na základné faktory predčasného ukončenia školskej dochádzky a podporu vzdelávacieho úspechu s prihliadnutím na vnútroštátne, regionálne a miestne normy. Celoškolské zlepšovacie procesy by mala charakterizovať otvorenosť a transparentnosť. Mali by sa vytvárať a uplatňovať kolektívne v rámci účasti celej školskej komunity (vrátane študentov, rodičov a rodín) spolu so zainteresovanými stranami, viacodborovými tímami a externými miestnymi službami. Mali by byť založené na spoločných cieľoch s jasne definovanými rolami a povinnosťami. Na monitorovanie zlepšovania by mali byť stanovené jasné ukazovatele založené na rizikových a ochranných faktoroch. V školských rozvojových plánoch by mali byť pevne zakotvené podporné opatrenia pre zamestnancov školy, ako napríklad štruktúrované programy úvodného zaškolenia a kontinuálny profesijný rozvoj.
- Externý monitoring a mechanizmy posudzovania (zabezpečenia kvality): Mechanizmy zabezpečovania kvality založené na kvantitatívnych a kvalitatívnych opatreniach, ktoré vyjadrujú rôznorodosť činností, za ktoré škola zodpovedá, a rôzne východiská/kontexty, v ktorých škola pôsobí (napr. pokus o zmeranie „pridanej hodnoty“ školy), môžu mať poradnú a podpornú úlohu pre školy, ktoré uplatňujú stratégie boja proti predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky. Ich cieľom je poukázať na úspešnú zmenu a rozvojové procesy v školách. Predovšetkým kvalitatívne ukazovatele môžu pomôcť školám uvažovať o opatreniach, ktoré uplatňujú alebo ktoré môžu vytvoriť s cieľom riešiť predčasné ukončovanie školskej dochádzky. Mechanizmy zabezpečenia kvality sú podľa všetkého najefektívnejšie, keď sa navzájom dopĺňajú a posilňuje ich „sumačná“ funkcia (týkajúca sa zodpovednosti, riadenia a kontroly súladu s predpismi) s „formatívnou“ funkciou (týkajúcou sa zlepšovania a rozvoja)¹².
- Vytváranie sietí medzi školami: Spolupráca a vytváranie sietí medzi školami rôznych typov a úrovní, ktoré sa nachádzajú v rovnakej spádovej oblasti, môže zjednodušiť výmenu postupov a študentom a žiakom aj ich rodinám uľahčiť kľúčový prechod z inštitúcie vzdelávania a starostlivosti v ranom veku na základnú školu

¹² Európska komisia (2015), Comparative study on quality assurances in EU school education systems (<http://bookshop.europa.eu/en/comparative-study-on-quality-assurance-in-eu-school-education-systems-pbNC0415279/>)

a zo základnej školy na strednú školu. Pri podpore tejto spolupráce môžu hrať hlavnú rolu miestne orgány. Je potrebné podporovať vytváranie sietí a profesionálne vzdelávacie komunity na regionálnej, vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni s cieľom propagovať vzájomné učenie a cirkuláciu postupov.

2. Podpora študentov

Nevyhnutnosťou je podnetná a priaznivá atmosféra podporujúca učenie, v ktorej sa stanovujú vysoké štandardy pre všetkých študentov. Škola musí pre všetkých študentov vytvoriť prostredie, ktoré zohľadňuje ich rozmanitosť, maximalizuje ich potenciál učiť sa a zodpovedá ich vzdelávacím potrebám. Súčasťou politiky/poslania školy by mal byť silný dôraz na predchádzanie predčasnemu ukončeniu školskej dochádzky. Škola by mala reagovať rýchlo bez ohľadu na zistené ťažkosti vzdelávania a prvé známky neangažovanosti žiakov. Cílená intervencia v rámci systémovej podpory pre ohrozených žiakov je nevyhnutnosťou.

- Pútavý a podnetný obsah vzdelávania a efektívne pedagogické prístupy: V osnovách by síce mali byť stanovené vysoké očakávania pre všetkých študentov, ale zároveň by mali umožňovať personalizované formy výučby a učenia, ako aj rôzne štýly hodnotenia. Väčší dôraz treba klásť na formatívne hodnotenie s cieľom uľahčiť osvojovanie si vedomostí a rozvoj zručností a kompetencií podľa najlepších schopností dieťaťa, pričom je potrebné zachovať kvalitu obsahu osnov. Mali by súvisieť s reálnym životom a rozmanitosťou v spoločnosti a nadväzovať na nasledujúce stupne vzdelávania a odbornej prípravy alebo alternatívne cesty odbornej prípravy. Mali by umožňovať pedagogické prístupy zamerané viac na študenta, ako aj výučbu a učenie na báze väčšej spolupráce. K dispozícii by mali byť aj možnosti validácie neformálneho a informálneho učenia.
- Pohoda študentov: Napriek udržaniu jasného dôrazu na výučbu a učenie je potrebné postarať sa aj o pohodu študentov. Školy môžu okrem vytvárania bezpečného a prívetivého prostredia zohrávať dôležitú úlohu aj tým, že odhalia situácie šikany, viktimizácie, násilia alebo zneužívania, ktoré sa dejú v škole alebo mimo školy. V tomto smere je nevyhnutné vytvoriť stratégie boja proti šikane. Študenti by v škole, a v prípade potreby aj v spojitosti s miestnymi inštitúciami a službami, mali mať k dispozícii širokú škálu aktivít, podpory a poradenstva vrátane emocionálnej a psychologickkej podpory pri riešení problémov s duševným zdravím (vrátane tiesne, depresie, posttraumatických porúch).
- Mechanizmy včasného odhalenia: Dôležité je, aby sa prvé signály neangažovanosti, ako sú napríklad absentérstvo a nevhodné správanie, odhalili včas a aby reakcie na ne boli rýchle. Je možné vytvoriť systémy včasného varovania založené na odporúčaníach vnútroštátnych, respektíve miestnych orgánov.
- Systémový rámec podpory: Rýchle zistenie ťažkostí s učením alebo iných problémov by malo spustiť reakciu prostredníctvom systémového rámca podpory uplatňovaného v škole. Cílená intervencia pre ohrozených študentov by sa mala poskytovať inkluzívnym spôsobom – bude účinnejšia, ak ju budú zabezpečovať viacodborové tímy v škole, prípadne sa do školy prizvú externí odborníci a do interakcie so študentmi sa zapoja všetci, ktorí s nimi majú kontakt, či už rodinní príslušníci, súrodenci, dobrovoľníci a pod. Veľmi môže pomôcť vypracovanie

individuálneho plánu podpory, dohodnutého so študentom a jeho rodinou, v ktorom sa stanovujú jasné a dosiahnuteľné ciele.

- Osobitná podpora pre študentov s cudzím materinským jazykom: Študenti, pre ktorých vyučovací jazyk nie je materinským jazykom, by mali dostávať doplnkovú a vhodnú podporu podľa svojich potrieb, optimálne mimo vyučovania a tak, aby nedochádzalo k akejkoľvek separácii alebo segregácii. Kompetencie v materinskom jazyku a ovládanie tohto jazyka je potrebné oceniť a využiť ako zdroj pre celú triedu. Jazyková podpora môže byť prospešná aj pre rodičov – školy by tu mohli fungovať v partnerstve napríklad s mimovládnyimi organizáciami na podporu jazykového vzdelávania pre rodičov z radov migrantov. K dispozícii by mali byť aj ďalšie formy podpory, najmä pre novoprichádzajúcich migrantov, a to v rámci školy alebo mimo školy v spolupráci s miestnymi inštitúciami a službami.
- Hlas študentov a ich účasť na živote školy: Študenti musia cítiť, že svoje vzdelávanie majú vo svojich rukách, a musia mať možnosť vyjadriť svoje názory. Účasť na živote a aktivitách školy zvyšuje motiváciu a pocit spolupatričnosti¹³. V triede by mal byť dostatok času na dialóg prostredníctvom školských rád alebo konzultácií, ktoré umožnia študentom upozorniť na problémy týkajúce sa ich skúseností s učením. Interaktívna výučba a učenie sa formou dialógu (napríklad v malých skupinách) môže zvýšiť príležitosti pre študentov, kedy môžu ľahšie hovoriť o otázkach ovplyvňujúcich ich vzdelávanie. Názory študentov možno spoznať aj pomocou interných/externých metód konzultácie. Účasť študentov môže podnietiť aj zapojenie sa do školských projektov, ktoré sa zameriavajú na konkrétne témy (napr. informovanosť o životnom prostredí), napríklad aj plnohodnotné využitie možností, ktoré ponúkajú programy Erasmus+ a eTwinning. Školy by zároveň mali podporovať zmysluplnú účasť študentov v rozhodovacích procesoch školy (napr. formou zastúpenia v školských radách) a v procesoch hodnotenia a zlepšovania školy. Hoci podporovať treba všetkých študentov, aby sa mohli aktívne zapájať do života školy, nevyhnutnosťou je aktívny dôraz na zaangažovanie marginalizovaných žiakov, aby mohli tiež vysloviť svoj názor.
- Kariérne vzdelávanie a usmerňovanie: Rola kariérneho vzdelávania a usmerňovania pri predchádzaní predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky sa všeobecne uznáva. Z výskumu vyplýva, že pravdepodobnosť neopustenia školy a pozitívnejšieho zapojenia sa do vzdelávania je vyššia u študentov, ktorí majú kariérny plán. Systematické kariérne vzdelávanie a usmerňovanie môžu pomôcť aj pri často kritickom prechode na iné úrovne a dráhy vzdelávania a odbornej prípravy, resp. pri prechode do práce. Efektívne študijné zručnosti a kariérne vzdelávanie by mali byť plne integrované do osnov už od prvých stupňov vzdelávania a pomôcť študentom spoznať svoje silné stránky a nadanie. Kariérne vzdelávanie možno učiť ako povinnú tému, môže byť samostatným predmetom, prípadne zahrnuté do osnov ako prierezový predmet. Efektívne celoživotné usmerňovanie býva najčastejšie kombináciou širokej škály aktivít predpísaných osnovami aj mimoškolských aktivít, ako sú napríklad pracovná prax, job shadowing (získavanie pracovných skúseností pozorovaním zodpovedného pracovníka), kariérne hry alebo skúšobné kurzy v iných typoch vzdelávania. Kým učitelia majú dôležitú úlohu v tom, aby študentom umožnili osvojiť si zručnosti potrebné na rozvíjanie ich záujmov, kompetencií a kariérnych mét, efektívne

¹³ Účasť dieťaťa je právo uznané v článku 24 Charty základných práv Európskej únie (Ú. v. EÚ C 364, 18.12.2000, úplné znenie k dispozícii na adrese http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf), ako aj v článku 12 Dohovoru Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa z roku 1989.

kariérne vzdelávanie musí mobilizovať aj širokú škálu zainteresovaných strán (napr. školských poradcov, rodičov a zamestnávateľov).

- Mimoškolské aktivity: Mimoškolské vzdelávacie príležitosti a krúžky, vrátane športových, umeleckých, kultúrnych a iných aktivít, ktoré sú kompatibilné s cieľmi vzdelávania, môžu mladým ľuďom poskytnúť ďalšie príležitosti „zažiarť“ a zvýšiť ich motiváciu a pocit spolupatričnosti so školou. Tieto aktivity by mali byť koherentne navrhnuté tak, aby dopĺňali vyučovaný obsah a maximalizovali účasť žiaka a jeho začlenenie do spoločnosti. Možno ich zohľadniť v celkovom hodnotení študenta. Takéto aktivity by sa mali rozvíjať v spolupráci s rodičmi, kultúrnymi inštitúciami, športovými a mládežníckymi organizáciami, miestnymi službami a mimovládnyimi organizáciami a za účasti dobrovoľníkov zo spoločenstva.

3. Učitelia

Učitelia sú kľúčovým faktorom vzdelávania detí a mladých ľudí v školskom prostredí a jedným z hlavných činiteľov vzdelávacieho úspechu. Z výskumu vyplýva, že vzťah medzi učiteľom a študentom založený na podpore je najsilnejším prediktorom školskej angažovanosti a výsledkov. Je nevyhnutné, aby učitelia chápali, že pre študenta sú zásadnou zdrojovou osobou, ktorá môže skutočne ovplyvniť ich vzdelávaciu dráhu. Rovnako dôležité je, aby si uvedomovali, že pomôcť všetkým študentom dosiahnuť svoj plný potenciál je zodpovednosť, ktorú nesú spoločne všetci učitelia a školská komunita ako taká. Učiteľ čelí novým výzvam, jeho rola sa rozširuje a je čoraz náročnejšia. Uznávame význam odborného úsudku učiteľov, ale vzniká potreba nových zručností a spôsobilostí, ktorým sa má venovať práve počiatočné vzdelávanie učiteľov (PVU) a kontinuálny profesijný rozvoj (KPR).

- Pochopenie predčasného ukončovania školskej dochádzky: Ústredným prvkom programov PVU a KPR by mal byť dôraz na pochopenie mechanizmov predčasného ukončovania školskej dochádzky a vzdelávacieho znevýhodnenia vrátane možných rizikových a ochranných faktorov. Je nevyhnutné, aby všetci učitelia chápali svoju kľúčovú rolu pri podpore continuity rozvoja a vzdelávania dieťaťa – učiteľ má výhodu v tom, že stratu záujmu o školu a ťažkosti s učením odhalí už vo veľmi raných fázach, a preto môže prijať okamžité opatrenia a riešiť situáciu. Musí si uvedomovať, že jeho očakávania, postoje a jazyk môžu mať výrazný dosah a vplyv na žiakov a rodinu, musí akceptovať rolu rodičov a rodiny v procese vzdelávania a nesmie sa zdráhať využiť výhody rodičovskej angažovanosti.
- Spôsobilosti učiteľov: Je potrebné zaviesť opatrenia a podporné štruktúry (v ideálnom prípade dostupné na miestnej úrovni) s cieľom uľahčiť celoživotný kariérny rozvoj učiteľov. Počiatočné vzdelávanie učiteľov a kontinuálny profesijný rozvoj s dôrazom na prevenciu predčasného ukončovania štúdia by mali pomôcť učiteľom aplikovať diferenciáciu a aktívne učenie v praxi. Mali by ich pripraviť na efektívne využívanie výučby orientovanej na kompetencie a formatívneho hodnotenia a na výraznejšiu aplikáciu výučby a učenia na báze projektov a spolupráce. Mali by posilniť prax v oblasti vzťahov a komunikácie (vrátane techník/metód zapájania rodičov a externých partnerov) a vybaviť učiteľov stratégiami riadenia triedy, stratégiami riadenia rozmanitosti, ako aj technikami budovania vzťahov, riešenia konfliktov a prevencie šikany.
- Rozvíjanie vodcovských schopností učiteľa: Pedagogické vodcovstvo možno charakterizovať spoločným úsilím, pri ktorom učitelia nadobúdajú skúsenosti a podporujú odborný rozvoj s cieľom skvalitniť vzdelávaciu prax. Učiteľov je

potrebné podnecovať a podporovať, aby boli vodcami v triede aj mimo triedy. Učitelia zúčastňujúci sa na procesoch spoločného vedenia prispievajú k efektívnosti školy, kvalite výučby a lepšiemu výkonu študentov.

- Pracovná prax: V rámci PVU je dôležité, aby všetci študenti pedagogiky mali praktické príležitosti rozvíjať svoje chápanie povahy, príčin a rozsahu predčasného ukončovania školskej dochádzky a vzdelávacieho znevýhodnenia a jeho vplyvov na učenie a požiadavky, ktoré pre nich ako učiteľov z toho vyplývajú. Študentom pedagogiky treba ponúknuť praktickú skúsenosť s bežnou realitou predčasného ukončovania školskej dochádzky, napr. formou účasti na pracoviskách v školách s vysokou mierou predčasne ukončeného štúdia alebo vysokým stupňom spoločensko-ekonomického vylúčenia, prípadne pod dohľadom pri aktivitách so zraniteľnými rodinami. Študentom pedagogiky to poskytne možnosť premýšľať o svojej role učiteľa a spôsobe riešenia vzdelávacích potrieb ohrozených detí.
- Partnerské učenie: Nevyhnutnosťou je odborná príprava prebiehajúca v škole, ktorou sa rozvíja a podporuje kultúra partnerského učenia (medzi učiteľmi, ale aj so žiakmi) a partnerského pozorovania. Podporovať treba aj partnerský dohľad, a to v rámci školy aj v rámci spolupráce s inými školami. Školy rôznych typov a úrovní by si mali navzájom slúžiť ako zdroj prostredníctvom školských sietí, v ktorých by školy spolupracovali a učili sa od seba navzájom. Pri podpore týchto foriem spolupráce môžu byť veľmi účinné informačné technologické nástroje a platformy spolupráce, napríklad eTwinning.
- Akceptácia rozmanitosti: Ak škola aktívne pracuje na akceptácii rozdielov v radoch jej zamestnancov aj študentov, možno v tom vidieť dôkaz udržateľného zlepšovania školy. PVU by malo zahŕňať poznatky, spôsobilosti a zručnosti učiteľov týkajúce sa chápania rozmanitosti vo všetkých jej formách, interkultúrne vzdelávanie, viacjazyčnosť a vyučovanie pre študentov osvojujúcich si druhý jazyk, ktoré by sa mali ďalej rozvíjať prostredníctvom KPR. Učiteľstvo ako povolanie by sa malo oveľa viac podporovať, aby priťahovalo veľký počet uchádzačov predstavujúcich celú spoločnosť a aby bolo možné prijať len najlepších. Zároveň treba zachovať pevnú súdržnosť základných hodnôt a cieľov školy, na ktorých sa spoločnosť a zainteresované strany vo všeobecnosti zhodnú a schvaľujú ich.
- Ďalšia podpora pre učiteľov: Pozornosť si zaslúži primerané uznanie a podpora pre učiteľov pracujúcich v školách s vysokou mierou predčasného ukončovania školskej dochádzky alebo vysokou mierou spoločensko-ekonomického vylúčenia, napríklad formou stimulov pre KPR, plateného voľna (sabbatical) na profesijný rozvoj, ďalších výučbových aj iných zdrojov a pod. Dbáť treba aj o emocionálnu pohodu zamestnancov.

4. Rodičia a rodiny

Angažovanosť rodičov je hlavným faktorom vzdelávacieho úspechu – podnetné domáce prostredie a účasť rodičov sú zásadné pre učenie a kognitívny, sociálny a citový rozvoj dieťaťa. Vzťahy medzi školou, rodičmi a rodinami však môžu byť náročné. Príčinou môžu byť na jednej strane predchádzajúce skúsenosti rodičov so školstvom, vzdelanostný, kultúrny a spoločensko-ekonomický pôvod, rôzne štýly rodičovskej výchovy a dištancovanie sa od školskej „kultúry“ a „jazyka“. Na druhej strane to môže súvisieť s vnímaním učiteľov, ktorí rodičov vidia ako pasívnych, oportunistov alebo dotieravých, ako aj s nedostatkom času a skúseností na oslovenie rodičov a ich efektívne zapojenie.

- Vzdelávanie ako spoločná zodpovednosť: Rodičia a rodina majú najpriamejší a najdlhodobejší vplyv na vzdelávanie a rozvoj dieťaťa. Všetci rodičia a rodiny si zaslúžia uznanie a primeranú podporu ako koedukátori v procese učenia sa dieťaťa počínajúc od jeho prvých rokov. Školy a iné pedagogické aj nepedagogické zainteresované strany môžu vytvoriť opatrenia, ktoré rodinám pomôžu vybudovať domáce prostredie podnecujúce k učeniu, a poskytovať informácie a nápady, ako pomôcť deťom s domácimi úlohami a inými mimoškolskými aktivitami.
- Dôvera a spolupráca: Efektívne partnerstvo rodiny a školy musí vychádzať zo vzájomného rešpektu a uznania vzájomných prínosov a skúseností. Kultúra vzájomnej dôvery a porozumenia medzi školami a rodinami je zásadná. Je potrebné podporovať školy, v ktorých sa rodičia z akéhokoľvek prostredia a s akoukoľvek úrovňou vzdelania cítia vítaní a sú vnímaní ako pozitívny podnet pre školu. To možno dosiahnuť napríklad ponukou vyhradeného času a priestorov pre rodičov, kde by sa mohli stretávať a navzájom podporovať, pozvaním rodičov, aby sa podelili o svoje zručnosti a skúsenosti ako dobrovoľníci pri vzdelávacích aktivitách v triede (napr. čítanie v triede, poskytovanie doplnkovej podpory jednotlivcom, vedenie malých skupín) alebo pri iných aktivitách v rámci školy (vyplývajúcich z osnov aj mimoškolských aktivít). V prípade potreby možno zapojiť iné služby, mimovládne organizácie a odborníkov (kultúrnych mediátorov, mentorov, sociálnych pracovníkov a pod.), ktorí pomôžu rozvíjať pozitívne vzťahy s rodičmi, predovšetkým s rodičmi zo znevýhodneného prostredia alebo s rodičmi, ktorí mali v minulosti negatívne skúsenosti so školou. Kultúrne podujatia/festivity a činnosti v teréne môžu pomôcť budovať mosty medzi kultúrami s cieľom osloviť rodičov z okraja spoločnosti a radov národnostných menšín.
- Účasť na školských rozhodovacích procesoch a na živote školy: Široké zastúpenie rodičov pri rozhodnutiach v otázkach týkajúcich sa učenia, organizácie školy a školských aktivít podporuje transparentnosť a lepšie prispôsobenie skutočným potrebám spoločenstva, pričom vytvára väčší pocit spoločnej zodpovednosti za vzdelávanie. Vyžaduje sa aktívne zameranie na podporu účasti všetkých rodičov v aktivitách a správe školy. Najmä marginalizovaným rodičom treba pomôcť, aby sa zúčastňovali na školských rozhodovacích procesoch. V organizácii školy musí byť jasne stanovená rola rodiča. Účasť rodičov musí byť jasne zakotvená v hodnotiacich a monitorovacích procesoch školy. Koncepcia „rodiny“ sa musí rozšíriť tak, aby zahŕňala aj členov širšej rodiny, ktorí sa venujú vzdelávaniu dieťaťa.
- Prístup rodičov k informáciám: Študenti a ich rodičia, a to najmä rodičia z migrantského prostredia, by mali mať možnosť prístupu k jasným informáciám o vzdelávacom systéme krajiny a dostupných možnostiach škôl. Mali by mať možnosť pochopiť dôsledky tejto voľby pre štúdium a budúce možnosti študenta. Študentom a ich rodičom treba vysvetľovať záležitosti týkajúce sa konkrétnej školy týkajúce sa poskytovania usmernenia a poradenských služieb, pohody študentov a podporných služieb.
- Zlepšenie komunikácie: Zlepšenie a otvorenie komunikačných kanálov medzi školami a rodinami môže pomôcť budovať dôveru a vzájomné porozumenie. Komunikačné stratégie musia zodpovedať kontextu a potrebám rodičov. Pri budovaní plodných vzťahov možno využiť formálne metódy (napr. rodičovské združenia) aj neformálne metódy (napr. spoločenské podujatia). Na oslovenie rodičov, ktorí neovládajú dobre vyučovací jazyk, môžu byť potrebné špeciálne aktivity v teréne, napríklad prostredníctvom kultúrnych mediátorov. Zlepšenie komunikácie znamená v niektorých školách využívanie takých technológií, ako sú elektronická pošta/SMS, interaktívne telefonické systémy, informačné bulletiny

a interaktívne webové lokality. Dôležité je zabezpečiť štruktúry, ktoré uľahčia a podnietia k poskytnutiu spätnej väzby od rodičov, ktorú je potrebné brať do úvahy.

- Ponuka príležitostí na vzdelávanie rodičov: Z výskumu vyplýva, že rodinné vzdelávanie môže priniesť rad výhod pre rodičov aj deti, napríklad zlepšenie čitateľskej a matematickej gramotnosti a písania. Zvýšenie miery vzdelania rodičov je jedným z úspešných opatrení, ktorými sa predchádza predčasnému ukončeniu školskej dochádzky. Keď sa samotní rodičia venujú vzdelávacím aktivitám, v rodine sa podporí rad kultúrnych a vzdelávacích interakcií. Prínosom pre rodičov je vedomie vlastnej účinnosti, posilnenie postavenia a väčšia angažovanosť v škole dieťaťa, ako aj väčšia rodičovská istota, keď dieťa doma potrebuje pomôcť. Výsledkom je väčší záujem žiaka o školu a lepší prospech. Otvorenie školských zariadení mimo vyučovacích hodín pre potreby jazykovej podpory a iných hodín pre rodičov môže byť veľmi výhodné, a to najmä pre rodičov, ktorých znechutil systém ich vzdelávania. Pomôže to prekonať bariéry, ktorým školy čelia pri snahe zvýšiť angažovanosť rodičov. V prípade rodičov s veľmi negatívnymi zážitkami so školstvom z minulosti by však pomohla práca v partnerstve s mimovládnyimi organizáciami, ktoré by vytvárali príležitosti pre rodičovské vzdelávanie v inom prostredí.

5. Zapojenie zainteresovaných strán

Mnohotvárná povaha fenoménu predčasného ukončovania školskej dochádzky si vyžaduje viacdimenziálnu reakciu, do ktorej sa zapojí široká škála zainteresovaných osôb, odborníkov a služieb. Rôzne zúčastnené strany môžu prinášať rôznorodé a navzájom sa dopĺňajúce perspektívy, čo sa týka chápania problémov, a môžu ponúknuť riešenia prispôsobené osobitným problémom študentov. Spolupráca môže mať rôzne formy a prebiehať na rôznych úrovniach v závislosti od okolností v konkrétnom štáte, počínajúc formálnejšími štruktúrami až po flexibilnejšie usporiadanie formou vytvárania sietí.

Budovanie vzťahov založených na dôvere a spolupráci medzi rôznymi zainteresovanými stranami môže trvať dlho, môže si vyžadovať starostlivosť a úpravy. Má však potenciál priniesť pozitívnu zmenu. V závislosti od okolností v jednotlivých štátoch sú miestne orgány alebo aj riaditelia škôl v najlepšej pozícii podporiť tieto procesy a zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore spolupráce medzi školami, pri vytváraní partnerstiev, koordinácii služieb, uľahčovaní implementácie a pod.

- Zapojenie zainteresovaných strán: Je dôležité, aby boli identifikované všetky príslušné kľúčové miestne zainteresované strany a zapájali sa do procesu hneď od začiatku. Zvážiť treba širokú škálu zainteresovaných strán a odborníkov – sociálnych pracovníkov, mládežnícke služby a organizácie, terénnych sociálnych pracovníkov, psychológov, zdravotné sestry a iných terapeutov (logopédov), služby ochrany detí, špecialistov na usmerňovanie, políciu, odbory, podniky, kultúrnych mediátorov, združenia migrantov, mimovládne organizácie a iné komunitné organizácie z oblasti športu, kultúrneho prostredia a aktívneho občianstva a pod. Výber zainteresovaných strán musí byť primeraný a zodpovedajúci miestnym okolnostiam a kontextu. Spolupráca so sociálnymi partnermi a miestnymi podnikmi je veľmi dôležitá, pretože môže zlepšiť previazanosť osnôv so svetom práce, čím sa obsah vzdelávania stane pre mladých zaujímavejší. Toto zapojenie zainteresovaných strán by malo umožňovať kontinuálne poskytovanie spätnej väzby, prispôsobovanie a zmenu účasti v prípade

potreby. Súčasne treba podporovať uznanie hodnoty a prínosu, ktorý ponúkajú zainteresované strany.

- **Podpora a vedenie:** Podpora a organizácia spolupráce a vytváranie sietí na miestnej úrovni si vyžaduje politickú podporu a jednoznačné pevné vedenie, ktoré bude tento proces usmerňovať. Jednou z možností môžu byť usmernenia z príslušnej úrovne politiky. Mali by existovať mechanizmy zabezpečujúce recipročný tok informácií medzi školou, jej zainteresovanými stranami a príslušnými orgánmi, a to primerane a v súlade s podmienkami konkrétneho štátu. Na miestnej, regionálnej, (prípadne vnútroštátnej) a medzinárodnej úrovni musí dochádzať k výmene osvedčených postupov a informácií.
- **Spoločná stratégia:** Spoluprácu medzi zainteresovanými stranami môže pomôcť formovať spoločná stratégia/akčný plán, ktoré sú založené na jasných a spoločných cieľoch a spoločnom chápaní výziev. Stratégia/plán by mali byť zamerané na potreby študenta a postavené na skutočne viacstrannom prístupe, pričom by mali rešpektovať rôzne perspektívy a poslania jednotlivých zúčastnených strán. Dôležité je, aby hneď od začiatku boli jasne definované a dohodnuté roly, zodpovednosť a štruktúry, a to možno aj zmluvne v súlade s miestnymi podmienkami. Jednou z možností je aj vytvorenie ústredného koordinačného miesta, ktoré pomôže prekonať nevyhnutné trenice a zároveň bude slúžiť ako centrálné miesto pomoci pre zainteresované strany a bude koordinovať toky, služby a systémy na podporu študentov, ktorí chcú predčasne ukončiť školskú dochádzku. Je potrebné vytvoriť mechanizmy monitorovania a hodnotenia umožňujúce kontinuálne poskytovanie spätnej väzby, prispôsobovanie a zmenu účasti v prípade potreby. V prípade potreby treba vypracovať usmernenia/ukazovatele, ktoré uľahčia samohodnotenie.

Záverečné poznámky

Týmto dokumentom sa završuje práca pracovnej skupiny pre školskú politiku na tému predčasného ukončovania školskej dochádzky. Ponúka politické posolstvá a konsolidovaný koncepčný a pragmatický rámec opatrení na riešenie otázky predčasného ukončovania školskej dochádzky. V dokumente sa navrhuje vzorec udržateľných opatrení, ktoré by umožnili Európskej únii dosiahnuť svoj hlavný cieľ, ktorým je zníženie miery predčasného ukončovania školskej dochádzky na menej ako 10 % do roku 2020. V dokumente sa navyše uvádzajú usmernenia, ktoré by mohli pomôcť členským štátom pri vypracovaní prístupov na báze spolupráce pre problematiku predčasného ukončovania školskej dochádzky.

Politické posolstvá ponúkajú usmernenie, ako posilniť postavenie rôznych zainteresovaných strán a podporiť ich účasť na „celoškolskom prístupe“ k riešeniu predčasného ukončovania školskej dochádzky. Sme presvedčení, že prístupy na báze spolupráce synergicky ovplyvnia aj ďalšie stránky života občanov a spoločností z celej Európy. V tomto dokumente sa napokon stanovuje kontext politiky pre online európsky súbor nástrojov pre školy, v rámci ktorého sa budú naďalej zhromažďovať osvedčené postupy z európskych krajín. Politická spolupráca na tému školskej politiky bude pokračovať v rámci celej Európskej únie a ponúkne ďalšie príležitosti na partnerské učenie a výmenu postupov.

